

A PHILOSOPHIAI FOLYÓIRATOKBÓL.

I. Vierteljahrsschrift für wissensch. Philosophie. Unter Mitwirkung von M. Heinze u. W. Wundt, herausgeg. von R. Avenarius. VII. Jahrg. 1-tes Heft (1883).

A füzetnek legértékesebb cikke Staudinger F.-é: Zur Grundlegung des Erfahrungsbegriffes (2-ter Art. Schluss), melyre máskor tüzetesen fogunk visszatérni. A másik két cikk erkölcsstani kérdésekkel foglalkozik. Az egyik Laas E.-től van: »Aphorismen über Staat und Kirche.« A cikk feladata az állam és egyház feladatainak és jogainak meghatározása. Mindkét szövetség a társas tényezők (sociale Potenzen) fogalma alá tartozik, de szervezettek s mint ilyen szervezett hatalmak egymástól fogalmilag el vannak választva. Ezen fogalmi különbség a két szervezet különböző feladataiból világos. Az államnak feladata, mint azt az új idő elmélete meghatározta, az egyes polgárok jogvédelme. De azért más célja is kiterjeszhető hatalma, a mennyiben azzal a művelődés végcélja elérhető. Az állam ennek folytán Kant tanában a külső cselekedeteket szabályozza s azért »állam mindenütt van, a hol társadalmilag fizetett ügyességekkel, routinával, kényszerrel és büntetéssel operálnak« (8. l.), azaz hol állami hivatalnokok vannak s az állam szükségleteit kényszerrel behajtható adókkal fedezi. — Ellenben az egyház a meggyőződés (és belátások) vezetője, gyakorlat s tudomány terén; hivatalnokai papok, nevelők, tanítók; szükségleteit önkényes adakozásokból és alapítványokból fedezi. Mindkét intézménynek közös feladata: a jó, azaz minél több örömet szerezni az emberiségnek s azért az állam a cselekedeteket, az egyház a jellemeket akarja jóvá tenni. De a mennyiben az egyház a meggyőződésre hat, sokkal becsesebb, bár törékenyebb eszköz is a művelődés céljaira. Ő a nemzeti korlátoltságon túlemelkedik s az összes emberi fejlődés céljaira tekint. Az ő fegyvere a tan, nem az erőszak. Kétes esetekben azért a döntés az egyházat illeti — A Laastól gondolt egyház nyilván a »láthatatlan« hívek közössége: s épen azért szükséges, hogy a hívek befolyásukat szorosabb társulás által emeljék; tegyenek fogadalmat, járuljanak évi díjakkal egy közös tőkéhez, a nevelést kerítsék kezükbe s a felnötteket fegyelem által javítsák (synodusok). Ezen érdekes aphorismákhoz igen sok szó férne; példányképüket azonban a positivista társulat (société positiviste) szolgáltatta, melynek alapvonásai már Comtenál találhatók.

A 3-dik cikk Ths Achelis-é: Die Ethik der Gegenwart in ihrer Beziehung zur Naturwissenschaft. Az erkölcsstan mai alakjai egymással meg nem férő irányokban követeléseinek megszüntetésével eszközölhető. A megszüntetésnél mértékül a Kant által megalapított philos. criticismus eredményei szolgálnak. Az idealistikus erkölcsstan elve, a mint Kant fogalmazta, nem tartható azért, mert az ethnologia minden egyes erkölcsi szokásnak és elvnek relativitását mutatta ki.

Azért St. Mill és Spencer az etikának természettudományi (azaz darwinistikus) alapot adtak. Ennek értelmében az erkölcs igen nagy fejlődésben haladó valami, melynek különböző formái népek szerint együtt vagy egymásután vannak életben. Ezen fejlődés eszközlői: az egyén és a körülmények. Kezdetben a fejlődő társadalomban jog és erkölcs ugyanaz s »mind, a mi arra alkalmas, hogy a mindenkori organisatiót megtartsa és erősítse, az erkölcsi és eo ipso jogi is« (63). — Achelis ezen részletek fejtegetése után bevallja, hogy minden erkölcs csak relativ megítélés alá eshetik s nincsen abszolút erkölcsi kriterium (a minőt az idealistikus erkölcsstan állít). »Erkölciség semmi egyebet nem jelent, mint az egyénnek megegyezését az azt tartó és hordozó (társas) szervezet jellemével.« Hogy tehát valami erkölcsös legyen, azt a társadalom haszna határozza meg, vagyis az erkölcsstan elve az utilitarismus. Ezután hozzáfog mellékkérdések fejtegetéséhez. Az optimismust és pessimismust subjectiv irányynak állítja; határozottan követeli az akarat determinált voltát, a mely mellett a szabadság érzetét mégis megbirja érteni, ámbár nézetünk szerint sophistikus módon és csak mint illusiót; előveszi és hirdeti az erkölcsiségben az élvezet (Lust) momentumát Kant ellenében s több korunkbeli férfiúnak (pl. Struve l. M. Ph. Sz. I. évf. I. füzet l. 73.) nézetét fejtegeti az erkölcsiség fejlődésére vonatkozólag, kivált Herbert Spencernek erkölcsstanát.

Az A n z e i g e n - b e n ismertette van Ribot műve »az emlékezet betegségéről« — melyet a M. Ph. Sz. is hozott l. évf. 2-dik f. Van két önismertetés is, Philos. folyóiratok és könyvészet.

II. Philos. Monatshefte. Red. von C. Schaarschmidt. XIX. Bd. V-tes Heft. — Az egy önálló cikket írta Feuerlein Emil. Die Selbstpflicht im System und der Geschichte der Moral. Tudvalevőleg az erkölcsstan háromféle kötelességet tanít: Isten, felebarátunk s magunk iránt. Schopenhauer, Schleiermacher, Kant, Lessing, Fichte, Strauss, bár eltérőleg mégis megtartják e trichotomiát. Ép úgy törtenelmi tény, hogy e kötelességeket solidaritásba ugyan, de az egyiknek uralkodó túlsúlya mellett állítják s tény, hogy az emberiség öntudatának fejlődési fokozata szerint különböző kötelesség volt a rendszer középpontja. Még pedig az őskeresztyénség óta Lutherig az isten szeretete, Luthertől Kantig az önszeretett, Kanttól fogva a felebaráti szeretet a vezérlő gondolat. Az ókori erkölcsiség elváltoztatását az istenben való hit és az emberi lélek örök becésének érzete okozta. Jézus az isten iránti szeretetet állítja első kötelességül s így az egyház is, melynek ellenében először Abaelard és Dante érvényesítik az egyén jogait. Luther, Spencer és Calixt az önmaga iránti kötelezettséget hangoztatják, s ez a felvilágosodás korának a signaturája (Spinoza, Leibnitz, Wolff és a jezsuiták erkölcsstani compromissuma). Kant óta a felebaráti szeretet szempontja a határozó. Az önmaga iránti kötelesség önálló szempontul fellép Abaelard és Clairveaux Sz. Bernát tanaiban. Dantenál már azt olvassuk: »isten, maga és felebarátunk ellen véthetünk testileg és vagyoniilag« (Pokol II, 31). Schopenhauer megtámadta ugyan

az önmaga iránti kötelességet, de mégsem nélkülözheti s az újabb idő az önbecsülésből számos erkölcsi kötelességet származtat le.

Könyvismerést találunk Kuno Fischer, *Gesch. der neuern Philos.* 3 k. 3-ik kiad. »Immanuel Kant és tana.« 1-ső rész. Ism. Witte kiemelve különösen azon pótlékokat, melyekkel a genialis történetíró előbbi iratát megbővítette s azon állásfoglalást, mely az újabb Kantphilológiával szemben észlelhető. Hartmann E. *Die Relig. des Geistes.* Ism. Melzer. Hugo Sommer. *Die Neugestaltung unserer Weltansicht durch die Erkenntniss der Idealität des Raumes und der Zeit.* Ism. Baumann, kiemelve azon eltéréseket, melyeket Sommer mutat mesterével Lotzeval szemben. Dr. Emil Koehne *Kant's Pelagianismus und Nomismus.* Ism. a szerk. stb.

A *Literaturbericht*-ben Knoot J. taglalja Martin Klein egyik kísérletét, melyet az Günther tanának rendszeresítésével tett meg (*Die Genesis der Kategorien im Prozesse des Selbstbewusstseins*) s melyről legközelebb tüzetesebben fogunk szólni. Van több kisebb értezés és egy polemia is. Továbbá *Bibliographia és philosophiai folyóiratok.* III. *Mind.* No. XXX. 1883. áprilisi füzet.

I. *Psychological Principles*, I., by James Ward. Író eleintén kiemeli, hogy eddig nem talált philosophust, ki szabatosan körülírta volna, mi a psychológiának a tárgya, és melyek azon lényeges tulajdonságok, melyek a psychologiai tüneményeket és adatokat a többiektől megkülönböztetik. Az értekezésnek többi részében lényeges azon mondat, mely gondolatmenetének mintegy velejét visszaadja: Összehasonlítván tehát a psychológiát az epistemológiával, azt mondhatjuk, hogy az előbbi módszerében teljesen genetikai, és ha módunkban volna, létező terminológiánkat egy revisionának alávetni, biológiának nevezhetnők; ez utóbbi ellenben minden történeti mozzanatot nélkülöz, és az emberi ismeretről, mint a szellemnek általános birtokáról, *sub specie aeternitatis* szól, mint Spinoza mondotta volna. Az értekezésnek általános iránya megegyező azon értekezésével, melyet Croom Robertson e folyóirat XXIX. számában *Psychology and Philosophy* czíme alatt kiadott.

II. *Reactio-time and attention in the Hypnotic State*, by Professor G. Stanley Hall. A cím utal az értekezésnek tartalmára.

III. *On some Fundamental Problems in Logic*, by M. Martin. Író maga veti fel a kérdéseket, melyekről szólni akar. a) What are the essential characteristics of all fundamental criteria of inferred truth? b) What is the logical value of the common distinction of Laws of Thought and Laws of Things? c) What is the last resort, are we to understand by the terms *Synthetical* and *Analytical Reasoning*? Okoskodásának eredményét az értekezésnek végén öt pontba foglalja össze; leglényegesebb az ötödik pont, mely így hangzik: *That . . . Formal Logic (more properly Symbolic Logic) is completely subordinate to Material: that Material Logic deals with all general methods of obtaining valid synthetic judgments; and that the sole function of symbolic logic is to provide an instrument which will aid thought in the accomplishment of extensive and complicated synthesis.*

IV. »Natural Religion«, by Edmund Gurney. Kevésbé önálló értekezésnek vehető az, mint inkább a következő munka hosszabb megbeszélésének: Natural Religion. By the Author of *Eccē Homo*.

V. *Ethics and Sociology*, by Prof. Wallace. Igen fontos értekezés ez! Író különös súlyt fektet arra, hogy minden etikában a társadalmi momentumot nem szabad kihagyni, mint a régiebb erkölcstanokban történt, de hogy e társadalmi mozzanatot nem szabad tulbecsülni. Mindenki erkölcsi codexét a közvélemény erkölcsi meggyőződései szerint készíti, de e munkába saját individualitása is befoly. Az erkölcsi szabványok históriai fejlődésnek is vannak alávetve.

A »Notes and Discussions« közt kiemelendő Charles Mercier megjegyzése Spencer elméletéhez ismereteinknek osztályozásáról. Nézetem szerint író e kis értekezéssel Spencer philosophiájának egyik részét tovább fejtette ki.

A »Critical Notices« közt a következő munkák bíráltnak meg: *Physical Metempiric*. By the late Alfred Barratt. London and Edinburgh: Williams and Norgate 1883. Pp. XXVI., 311. *The Concepts and Theories of Modern Physics*. By I. B. Stallo. (»International Scientific Series« Vol. XLII.) London: Kegan Paul, 1883. Pp. 313. *Nature and Thought: An Introduction to a Natural Philosophy*. By St. George Mivart. London: Kegan Paul, 1882. Pp. 261. — *Hamilton*. By John Veitch (Philosophical Classics for English Readers.) London and Edinburgh: Blackwood, 1882. Pp. 268. — *Linguistic Essays*. By Carl Abel. London: Trübner, 1882. Pp. 265. — *Gesichte der Ethik in der neueren Philosophie*. Von Friedrich Jodl. I. Bd. Stuttgart: Cotta, 1882. Pp. XII. 446. — *Ueber das Wesen und die Bedeutung der menschlichen Freiheit und deren moderne Widersacher*. Von Hugo Sommer. Berlin: Reimer 1882. Pp. 100. A bírálatok szerint figyelemre méltó munkák Barratt-é, Stalló-é (habár bíráló szerint ez az újabbkori pyhsika elméleteit nem fogta fel helyesen), Veitch-é, különösen pedig Abel-é és Jodl-é.

UJABB PHILOSOPHIAI MŰVEK.*

1. Magyar.

Dr. M a c z k i Valér. Leibnitz és a keleti kérdés. (A cisterci rend egri kath. főgymn. Értesítője 1882/3).

Dr. N e m e s Imre. Schopenhauer Arthur és Hartmann Ede bölcsészetének ismertetése és bírálata. A M. T. Akad. által díeséretes bírálatban részesített pályamű. Nagyvárad. Hügel Otto. 1882. ára 1 frt 50 kr.

2. Német.

B e r g e r Mor. *Der Mater. im Kampfe mit dem Spirit. u. Idealismus*. Triest. Dase. 6 M.

* Hogy ezen állandó rovatot minél teljesebbé tehesük, kérjük a szakunkba vágó művek szerzőit vagy kiadóit, hogy ujonnan megjelenő műveikből egy példányt vagy legalább annak teljes címét a szerkesztőséghez beküldeni sziveskedjenek.

Szerk.